

L'ORDENAMENT JURÍDICO-PENAL A L'ANTIC DRET LOCAL DE LA TORRE DE L'ESPANYOL (Ribera d'Ebre)

És aquest un breu estudi sobre l'ordenament jurídic-penal de l'antic dret local de La Torre de l'Espanyol, extret bàsicament dels *Privilegis, Ordenacions y capitols de Costums*, atorgats al lloc i als seus pobladors, pel comanador d'Ascó, fra Martí de la Nuça, el 2 de maig del 1517.¹

El capítulat jurídic-consuetudinari al qual ens referim no és altre, de fet, que l'atorgat a la Batllia de Miravet el 1319, pel castellà d'Amposta, fra Martí Pérez d'Orós.²

Cal assenyalar que la Comanda d'Ascó, a la qual pertanyia La Torre de l'Espanyol, i la Batllia de Miravet, s'integraven en la Castellania d'Amposta; n'ostentava, en aquells moments el Senyoriu l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.³

En tot cas, cal advertir que els Costums de Miravet s'inspiraven, bàsi-

-
1. *Archivo Histórico Nacional de Madrid*, (AHN), Comanda d'Ascó, Lligall 186, Document núm. 9, publicat per SERRANO DAURA, Josep, «*La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre)*», Institut d'Estudis Tarraconenses «Ramon Berenguer IV», Tarragona. (1988), pàgs. 171 a 200.
  2. Llur primera redacció es féu en català, i arribà a nosaltres a través d'un manuscrit del segle XV, existent a la Biblioteca Colombina de Sevilla, i publicat per VALLS-TABERNER, F., amb el títol de *Les Costums de Miravet*, a Estampa Fill de D. Casanova, Barcelona (1926).
Anys abans havia estat editada la versió llatina, conservada a través d'un trasllat del 1328, existent a l'AHN, de Madrid; l'autor de la nova edició fou SANCHEZ, Galo, com *Constitutiones Baiulie Mirabeti*, en Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, Madrid (1915).
  3. Extinguit l'Orde del Temple, fins aleshores Senyor d'aquells dominis, segons la disposició del Concili de Viena celebrat el mes de març del 1312, i executada per butlla del Papa Climent V, del 22 d'aquell mateix mes i any, tots els seus béns serien lliurats a l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, almenys pel que fa als existents a la Corona d'Aragó, segons altra butlla del Papa Joan XXII datada a Avinyó, el 10 d'agost del 1317 (VILLANUEVA, Jaime, *Viaje literario a las iglesias de España*, Madrid i València 1803-1852, pàg. 197).
Ja possessionats d'ells, aquell darrer Orde s'organitzava territorialment en Priorats, entre els quals es troba el de la Castellania d'Amposta (MIRET I SANS, Joaquim, *Les cases de Templers i Hospitalers en Catalunya*, Barcelona 1910, pàg. 388).

cament, en els de Lleida, del 1228,⁴ per la qual cosa, els capítols de La Torre de l'Espanyol vindrien a ser una tercera generació d'aquelles *Consuetudines Ilerdenses*.

Talment, i en les mateixes comarques riberenques, es produïen altres aparicions d'ordenaments jurídic—consuetudinaris i, concretament, bé que a l'efecte comparatiu, ens referirem a les *Consuetuds* d'Horta de Sant Joan, atorgades el 1296.⁵

Bé, feta aquesta breu introducció, passem ara a examinar l'antiga legislació penal, continguda bàsicament en els capítols de Costums de La Torre de l'Espanyol, del 1517.

A. PRINCIPIS GENERALS.

1. *La majoria d'edat penal:*

Mentre que en l'àmbit privat, aquells capítols de Costums fixaven la majoria d'edat en els vint—i—cinc anys,⁶ pel que fa a l'ordre penal es veia rebaixada als deu anys.

Tanmateix, aquella immunitat penal que s'atorgava als menors de deu anys, no és realment absoluta. Se n'exceptuen, efectivament, els fets que fossin contraris a bans dictats (pel comanador o els seus representants al lloc), protegint els béns dels veïns contra la tala i els robatoris.

Això no obstant, i encara en aquests darrers supòsits, a manera d'atenuant el càstig a aplicar seria fixat a la major discreció, segons quin fos el criteri del batlle, assessorat pels jurats i els prohoms del lloc.⁷

---

4. Foren publicades per LOSCERTALES DE VALDEAVELLANO, Pilar, *Costumbres de Lérida*, Universidad de Barcelona, Facultad de Derecho, Barcelona (1946). Cal esmentar l'obra de VALLS TABERNER, F., *Les fonts documentals de les «Consuetudines Ilerdenses»*, Estudis Universitaris Catalans, XI, Barcelona (1926), pàgs. 137-171.

5. Es concedien als habitants de la Comanda d'Horta, pel Gran Mestre de l'Orde del Temple, fra Berenguer de Cardona; contenen 81 capítols, i recollia usatges i costums propis del lloc, inspirant-se en altres casos en els Costums de Lleida i, en menor grau en els Usatges de Barcelona. Foren publicades per COTS I GORCHS, Jaume, *Les «Consuetuds» d'Horta (avui Horta de Sant Joan), a la ratlla del Baix Aragó*, Estudis Universitaris Catalans, xv, Barcelona (1930), pàgs. 304-323. En referir-nos-hi en les properes notes, usarem la numeració donada a llurs apítols per aquell autor.

6. És el capítol LII de la Torre de l'Espanyol, que disposava:
De menor de vint-y-sinch anys que hus de dret comu,
Item, stableix que menor de vint-y-sinch anys hus en totes coses de dret comu.
Igual ocorria amb el XXIII d'Horta; establia a més, aquest, expressament el benefici de restitució *in integrum*, a favor dels menors d'edat, però majors de vint anys.

7. Cap. XLIX de La Torre de l'Espanyol:
De no ponir menor de deu anys,
Item, atorgue lo dit senyor que nulla persona que sia de deu anys avall, no sia punida per lo senyor criminalment ni civil, si no es en fet de bans sobre tala e roberia de bens.
Mas empero, si aquell menor algun excés fara criminos o mistich, sia punit sguardant la discreto de aquell o la manera que feyt ho haura, a coneguda del batle a consell dels jurats e prohoms del lloch.

2. La determinació de les penes:

La norma o principi general, amb vista a la determinació de les penes a imposar a qualsevol delinqüent, seria la d'aplicar aquelles que expressament es trobessin tipificades en el propi ordenament jurídic local. Tanmateix, i en qualssevol altres fets punibles, no previstos expressament, ja seria el batlle qui, aconsellat pels jurats i prohoms del lloc, decidiria el càstig a imposar, atenent les circumstàncies del fet en qüestió.⁸

B. ELS DELICTES CONTRA LA RELIGIÓ I LA MORAL.

Anem ara a examinar uns fets tipificats per l'ordenament penal que tractem, i en els quals no és fàcil determinar fins on arriba llur caràcter delictiu, i on acaba l'ordre religiós i moralitzador que, amb ells, es pretenia imposar a la comunitat humana pobladora del lloc.

En uns, com la blasfèmia o l'heretgia, prevaldria el factor religiós; en altres, com és l'adulteri, aquell es confon amb la moral; i finalment, veurem uns supòsits de fet, difícilment situables en l'ordenament que estem examinant, però que considerem de caràcter eminentment moralista, els quals, per llur intrascendència, (amenaces i agresions personals, com estirar els cabells o escopir a la cara), entenem que pretendrien aconseguir una bona convivència social entre el veïnat, impedit les picabaralles i discussions personals.

1. El respecte a la Divinitat:

El respecte a la Divinitat es traduiria en el càstig de la blasfèmia i el perjuri, com també l'heretgia.

El capítulat del 1517 punia les ofenses que, de paraula, es fessin a Déu i a la Verge Maria, imposant una pena optativa per l'acusat: rebre quinze assots a la plaça pública, o pagar una multa de quinze sous (dels quals, dues terceres parts serien per la Senyoria, i l'altra tercera part per l'acusador).⁹

---

8. Cap. CXXVI de La Torre de l'Espanyol:

De les penes no scrites,

Item, es a saber que totes les penes dels crims e dels forts feyts que aci no son especificades, ni scrites, son jutgadores e punidores per lo batle a consell dels jurats e prohomens del dit lloch, segons la quantitat del crim o del fort feyt.

Coincideix amb el LXXX d'Horta, si bé en aquest cas no s'indica qui determinaria les penes a imposar.

9. Cap. LXV de La Torre de l'Espanyol:

De no dir mal de Deu,

Item, que negu no diga mal de Deu, ni de la Verge sancta Maria; e si ho fara pach per pena quinze sous, o prena quinze açots en la plaça. E si la pena en diners pagara, haze la Senyoria les dues parts, e la terça l'acusador.

Coincideix amb el XIX d'Horta.

El 29 de maig del 1688, arran de la presa de possessió del lloc, d'un nou comanador d'Ascó, fra Agustí Sans de la Llosa, es dictava una nova disposició complementària de les anteriors: *Item, que així mateix ninguna persona gose jurar lo santissim nom de Jesus ni de Maria Santissima, sots pena de sinch sous, y guarse que guarda se ha.*¹⁰

En darrer terme, es castigava, com a delictes de heregia, contra l'Església més pròpiament que contra la Divinitat, punint el reu amb una pena consistent en la pèrdua de tots els seus béns.¹¹

2. L'adulteri:

Entrem, amb l'adulteri, en la tipificació delictiva d'un fet contrari als principis religiosos imperants, però sobretot, a la bona conducta moral i social que regiria la vida dels veïns del lloc.

Així, essent l'adulteri un acte recriminable, l'home que fos trobat mantenint relacions adúlteres amb la muller d'altri hauria d'acomplir, junt amb ella, un càstig, públicament infamatori, com és córrer ambdós, totalment nus i batuts pels carrers i places de la Vila. Tanmateix, aquesta pena seria commutable per una multa de seixanta sous.¹²

---

10. Arxiu de l'Ajuntament de La Torre de l'Espanyol, Carpeta de Documents Històrics, Plec Primer, document núm. 6.

11. Cap. LIII de La Torre de l'Espanyol:

De no perdre bens lo condemnat:

Item, si negu haura fet mal d'on sia condemnat a pena corporal, no perde sos bens ni neguna partida; ans pot fer de aquells testament e donar a quiscvulla, si donchs no havie fet crim de herege o de lesa magestat.

També el LXXIX d'Horta establia que el Temple, Ordre senyor aleshores de la seva Comanda, confiscaria els béns de l'herege.

12. Cap. XXI de La Torre de l'Espanyol:

De hom o de dona pres en adulteri,

Si negu sera pres en adulteri ab muller d'altri, corregue lo home e la dona, totes les plaçes de la vila nuns e batuts, e o done a la Senyoria aquell o aquella que no volra correr la vila, sexanta sous.

Coincideix amb el IX d'Horta, si bé aquest no estableix la multa substitutòria i, a més, en lloc que fossin batuts, ordena que se'ls increpés públicament.

Aquesta pena infamatorià, com és fer córrer els adúlter, ja apareixia a la Carta de població de Lleida, del 1150; d'origen germànic, és molt estesa arreu la Península (FONT RIUS, Josep Ma., *La reconquesta de Lérida y su proyección en el orden jurídico*, C.S.I.C., Instituto de Estudios Ilerdenses, Lleida 1949, pág. 31).

D'altra banda, aquesta pena o una de semblant s'imposava, també a La Torre de l'Espanyol, a la mare que abandonés el fill acabat de néixer (cap. CIX), i a la flaquera que defraudés en el pes del pa per tercera vegada (cap. LVI) (vid. notes 34 i 35, respectivament). Finalment, hem d'afegir que no s'aplicava el mal ús conegut com de *cugucia*, establert als Usatges de Barcelona (com tampoc ho eren els d'*intestia* i l'*exorquia*, per disposició expressa del cap. CXXIV), i segons el qual, el senyor faria seus els béns de la muller adúltera, en llur integritat si el marit autoritzava l'adulteri, i la meitat si no l'havia consentit.

3. La convivència social:

Es tracta d'una sèrie de fets que avui qualificariem com a faltes, la contemplació dels quals als Costums de la Torre de l'Espanyol, és de difícil ubicació en l'ordenament penal local, i que, en principi, no tindrien altra finalitat que aconseguir una bona convivència veïnal.

Així ocorre amb les amenaces, ja amb armes (com el coltell, l'espasa, la llança, la ballesta o qualsevol altre tipus d'arma de ferro), ja amb pedres o bastons, que es dirigessin iradament per un veí contra un altre. En el primer supòsit, la pena seria una multa de seixanta sous, o la pèrdua d'una mà (pena exemplar),¹³ i en el segon cas, sols s'establí una multa del mateix valor que l'anterior.¹⁴

Complementant aquestes darreres disposicions, el 1688, en l'acte de presa de possessió a que ens referíem anteriorment,¹⁵ es dictava una nova norma: ... *que ninguna persona, d'esta hora en avant gose aportar ningun genero de armes prohibides, sots les penes aposades en les Constitucions de Catalunya y capitols de la poblacio, o altres ordinacions del dit lloch.*¹⁶

Es punia l'estirada de cabells, amb una mà o amb les dues, establint-se una multa de deu sous, o de quinze si la víctima queia.¹⁷ De la mateixa

---

13. Cap. iv de La Torre de l'Espanyol:

De coltell tret o de altres armes,

La primera de aquesta justícia es aquesta, que si algu traura coltell o espasa, , o arremirra lansa, o portara ballesta o altra manera de armes hon haje ferre, contra altri, menaçant o irraxent, que li cost e do a la Sentoria per pena, sexanta sous o perda la ma.

14. Cap. viii de La Torre de l'Espanyol:

De arremir pedra o basto,

Item, si algu pendra o arremira pedra o basto contra altre menaçant o irraxent, que li cost per pena deu sous; e si fer, que li cost e done per pena sexania sous a la Senyoria.

15. Vid. nota 10.

16. El Títol xix, Llibre ix, Volum i de les Constitucions de Catalunya (segons la tercera recopilació del 1702), l'epígraf del qual és, precisament, *De prohibitio de armas*, en el seu Capítol iii, promulgat per Felip I a les Corts de Montsó del 1585, prohibeix els *arcabuzos pedrenyals*, y *especialment los petits, vulgarment dits pistoles*. L'infractor d'aquesta disposició seria punit: amb el desterrament per deu anys, a Itàlia o en alguna illa, si era militar; s'augmentava aquest termini en deu anys més si aquell conseguia escapar-se i era trobat de nou; si l'infractor era plebeu, la pena seria de passar deu anys a les galeres, i si era francès o gascó, la condemna seria de mort.

El següent capítol iv, ordena la desaparició de qualsevol d'aquelles armes en un mínim de dos mesos.

I ja com a excepció, el capítol ix permet conservar aquells *pedrenyals* en els quals *lo casco de ells es larc de palms o mes*, almenys per un termini de dos anys; després, com en altres casos, l'arma en qüestió hauria d'ésser destruïda.

D'altra banda, ja el cap. xli d'Horta prohibia a qualsevol veí, dur l'espasa, el ganivet o el coltell, dins i fora de la vila, de nit i de dia; el càstig fixat era la pèrdua de l'objecte en qüestió i una multa de deu sous.

17. Cap. xii de La Torre de l'Espanyol:

De tirar cabells ab la ma,

Item, si algu pendra a altri per los cabells ab una ma o ab dues, do a la Senyoria per pena, deu sous; e si cau en terra, que li cost quinze sous.

manera, es castigava qui empenyés un altre, iradament, tant si usava una sola mà com les dues; la pena o sanció, cinc sous, o deu si la víctima arribava a anar per terra.¹⁸

En darrer terme, s'imposava una multa de deu sous a qui escopís, amb ira, a la cara d'algú.¹⁹

C. ELS DELICTES CONTRA L'AUTORITAT PÚBLICA.

Entre els delictes que, contra l'Orde de l'Hospital, senyor del lloc, estarien tipificats, coneixem els de la lesa majestat i d'injúries contra el comanador d'Ascó, el castellà d'Amposta, els oficials o altres persones al seu servei.

La lesa majestat comprendria tot delicte contra l'ordre establert pels cavallers sant-joanistes (fets de caràcter polític, com avui els consideràrem). La pena seria la mateixa que la que s'imposava al reu d'heretgia: la pèrdua de tots els seus béns, confiscats per la Senyoria.²⁰

Així mateix es punia qualsevol excés o injúria que es fes contra el castellà d'Amposta, el comanador d'Ascó, els frares cavallers de l'Hospital i altres companys (que serien els servents d'aquells), el batlle i altres oficials senyorials, i fins i tot, contra qualsevol altra persona que es trobés dins els murs dels castells, cases i albergs de l'Orde. En aquests supòsits, seria el propi castellà d'Amposta o el comanador d'Ascó, o bé altra persona que ells designessin expressament, qui efectuaria les pertinents inquisicions, jutjaria i puniria segons el cas, i sense admetre's la intervenció assessora dels jurats i prohoms del lloc ni demanar-los llur consell.²¹

---

18. Cap. XIII de La Torre de l'Espanyol:

De empenyer ab la ma,

Item, si algu empenyera a altri ab una ma o ab dues iradamet, do e pach a la Senyoria per pena, sinch sous; e si cau en terra, deu sous.

19. Cap. XIV de La Torre de l'Espanyol:

De scopir en la cara,

Item, si algu scopira a altri en la cara iradament, que li cost e do a la Senyoria per pena, deu sous.

20. Vid. nota 11.

21. Cap. CXXVIII de La Torre de l'Espanyol:

De iniuria fer a senyor,

Item, si per ventura alguns accessos se fahien o cometien per alguns contra lo dit comanador, o algun frare del Spital, o contra ses companys, o contra lo batle o contra oficials del Spital, o fehie contra qualque altra persona sevulla dins les portes o murs dels castells o altres cases o alberchs, que en aquell cars lo castella o lo comanador o altra persona convinent que ells se volran, face e pusqua fer la inquisicio e'l malfeytor jutgar e punir segons raho, e sens que no y haïen a demanar, ni esser jurats ni prohoms del dit lloch, ni demanar llur consell.

D. ELS DELICTES CONTRA LA PERSONA.

L'ordenament penal que examinem recull, com a delictes contra la persona, des de les lesions físiques fins a l'homicidi i l'assassinat.

1. *L'homeier:*

Els Costums del 1517 imposen la pena de mort a qualsevol que cometi un crim. Tanmateix, segons les circumstàncies que hi concorressin, s'aplicaria una altra pena al reu, a criteri i judici del batlle i dels jurats i prohoms del lloc.

Això no obstant, es reconeix com a eximent la legítima defensa. En aquest cas, l'acusat calia que fos oït per la Cort, i si es demostrés aquell extrem, seria absolut, la qual cosa li era garantida pel propi senyor.²²

2. *Les lesions:*

Les lesions tipificades van des de les produïdes en baralles, fins a les causades premeditadament.

En el supòsit primer, es recullen: ferir a la cara amb la mà, que equivalia a imposar una multa de cinc sous,²³ la nafra amb sang, produïda per un cop de peu representava, al culpable, una pena pecuniària de deu sous,²⁴ i el

---

22. Cap. CXXIII de La Torre de L'Espanyol:

De homeyer a jutgar,

Item, ordena que qui mate, que sia iutjat a mort, o en altra manera absolut, segons dreta conexensa e juhi del batle e dels jurats e dels prohoms de dit lloch; salvo que a quiscu sia permes de deffendre a si mateix. E si algun deffenent son cors a altre anira e mataira, que li sien hoides ses deffentions. E si vist e trobat sera, que son cors deffenent haye feyta la mort, nulla pena ne sufrira, ans sia deffes e assegurat ell per lo senyor.

23. Cap. IX de La Torre de l'Espanyol:

De feriment de ma en la cara,

Item, si algu ferra a l'altri en la cara, que li cost sinch sous.

Correspon al 9 dels Costums de Miravet; tanmateix en aquest cas la multa és de seixanta sous. No obstant això i atès que aquesta diferència es manté en tots els trasllats coneguts dels capítols de La Torre de l'Espanyol, estimem que la causa no seria altra que un error de l'escrivà en transcriure els Costums de Miravet per atorgar-los als veïns d'aquella localitat; així mateix, coincideixen les restants penes pecuniàries, i, en tot cas, la pena o multa dels cinc sous és la fixada pel capítol 10 de Miravet, per ferides causades per cops de mà o de puny, capítol que, per la seva part, era estranyament exclòs de la concessió capitular objecte d'aquest treball, tret que ho fos per error en la transcripció.

24. Cap. x de La Torre de l'Espanyol:

De ferir ab lo peu,

Item, si algu ferra altri ab lo peu e n'exira sanch, que li cost e do a la Senyoria per pena deu sous.

feriment, també amb sang, per mà o peu (sembla repetir l'anterior), comportava una altra multa de vint sous.²⁵

Pel que fa a les ferides causades de manera premeditada, en principi s'establia una pena en diners, de dos-cents sous. Si la nafra fos greu, però sense poder causar la mort a la víctima, el culpable hauria de fer efectius quatre-cents sous. I finalment, en cas de ferir-se a la cara amb els objectes de ferro, sempre que no es seguís d'aquest fet la mort del nafrat, el càstig seria optatiu pel reu: una multa de cent morabatins o la pèrdua del puny (pena exemplar).²⁶

En no preveure's expressament altres supòsits de fet distints dels exposats, el capitulat del 1517 facultava el batlle, amb el consell dels jurats i prohoms del lloc, perquè determinés discrecionalment la pena a imposar per altres danys o lesions, causats de manera o amb objectes o armes no contemplats en aquell ordenament local.²⁷

Tanmateix, si en determinats casos, els més simples i concrets, es podria aplicar immediatament la pena, en altres, què les lesions causades a la víctima fossin més greus, es requeriria un judici valoratiu; aleshores s'establia la imposició de diferents mesures precautòries contra el culpable, fins a la seva resolució. Així s'obligava l'acusat a dipositar una fiança, la que en dret correspongués, i es prohibia que fos empresonat si la nafra en qüestió no fos dubtosa de mort,²⁸ en canvi si hi havia perill de mort,

---

25. Cap. xi de La Torre de L'Espanyol:

Si algu ferra ab sa ma o ab peu que n'isca sanch,

Item, si algu ferra a altri ab la ma o ab lo peu e n'ixira sanch, que li cost e do a la Senyoria per pena, vint sous.

Podem observar que en aquest capítol es reitera erròniament el supòsit de ferides causades amb el peu, ja recollit en l'anterior cap. x.

26. Cap. vii de La Torre de L'Espanyol:

De naffra acordadament o en altra manera,

Qui naffrara a l'altre, pach a la Senyoria dos cents sous; si naffrara acordadament de la qual naffra no se seguisque mort, pach quatre cents sous. Empero, si ab ferre naffrara en la cara, de la qual naffra no se seguesque mort, que pach cent morabatins o que perde lo puny.

27. Cap. xv de La Torre de L'Espanyol:

De stimacio de ferides fayedora per lo batle e prohoms,

Encara, done e atorgue a nos lo dit senyor, que si alguns colps o ferides feytes seran en alguna altra manera, o ab alguns altres struments o manera de armes que en los damunt dits capitols no sia expressat, que sien a coneguda discretio e declaratio del senyor ab consell dels jurats e promens de dit lloch, com en quina manera deguen e puguen esser punits e jutgats al senyor.

28. Cap. XLVI de La Torre de L'Espanyol:

De dar fiança per naffra feyta,

Item, atorgue lo dit senyor que si entre algunes persones noves o baralla s'esdevendra, en les quals alguna naffra haura que no sia dubtosa de mort, degu no sia pres, ne aturat en persona. Axi empero, que sia aparellat e tengut de donar al senyor fiança de dret.

aquell seria immediatament empresonat, o donat a manllevedors, fins que la víctima sortís del risc.²⁹

Si el lesionat es salvava, el reu seria alliberat i obligat a satisfer la fiança adequada; i si moria, ens trobaríem amb un cas d'homicidi per la qual cosa se li aplicaria (com hem vist més amunt), la pena capital o la corresponent, atesos els possibles atenuants concorrents. En tot moment, el batlle i els jurats i prohoms del lloc, seguirien l'evolució de l'estat de la víctima.

E. ELS DELICTES CONTRA LA PROPIETAT

Els Costums del 1517 que examinem, contempen, com a delicte contra la propietat, el robatori.

D'una banda s'autoritzava qualsevol qui fos que sorprendés un lladre robant les seves coses, a detenir-lo i retenir-lo en el seu poder fins que el pogués lliurar als oficials senyorials.³⁰

La pena o càstig a imposar, dependria del valor i qualitat del fet; oscil·lava entre córrer per la Vila, i la condemna a mort, passant per la pèrdua d'una extremitat (suposem que el braç) com a mesura exemplar; però en tant que el lladre ho fos de manera manifesta i reincident. Si no ho era, en principi, la pena a satisfer seria una multa de nou dobles; però quan l'objecte del robatori fossin diners, aleshores, la multa anterior augmentava a onze dobles.³¹

---

29. Cap. XLVII de La Torre de L'Espanyol:

De nafra duptosa,

Mas si la nafra sera duptosa o perillosa que mort se'n pogues seguir, lo senyor tingue pres lo malfeytor e'l do a manllevedors si's vol, tant tro que'l nafrat sia fora de perill de mort. Mas pus aquell nafrat sera fora de perill de mort, encontinent li sia rehebuda fiansa e dret e deliurat de presso. E aço sia a coneguda del batle e dels jurats e dels prohoms del lloch quant lo nafrat sia fora de perill de mort.

30. Cap. XVII de La Torre de L'Espanyol:

De lladre a pendre,

Item, aquell qui trobara lladre sobre ses coses, pugue aquell pendre, aturar e retenir pres, tro que'l puxe metre en ma e poder de la Senyoria.

31. Cap. CXI de La Torre de L'Espanyol:

De pena de lladre,

Item, per furt corre hom la vila o tol hom membres, o a la per fi es hom jutgat a mort, segons la quantitat e la qualitat del feyt, si es lladre manifest. Mas si no es manifest, es convengut en nou dobles, si d'aver es demanat el robador; es condemnat en honse dobles, si d'aver es demanat.

Coincideix amb els capítols LXIX i LXX d'Horta: el primer en fixar les penes a imposar al reincident, estableix com a mínim, la pèrdua d'un membre, i el segon, en contemplar el supòsit del lladre descobert abans d'apropiar-se de la cosa, el condemnava a pagar, com a càstig, una multa, segons les mateixes circumstàncies previstes a La Torre de l'Espanyol, i d'igual valor.

F. ELS DELICTES CONTRA L'HONOR.

Si bé la injúria i la calúmnia constituïen dos delictes contra l'honor, perseguibles a instància de part (l'ofesa), ambdues parts podrien conciliar-se abans de presentar-se el perjudicat a la Cort i fer la corresponent denúncia; i encara després (salvant però, el dret senyorial del terç), amb la intervenció mitjancera del batlle.³²

Feta la denúncia, el mateix dia seria cridat l'injuriador o calumniador, a declarar al respecte; si no pogués o no volgués fer-ho, o jurés davant la Cort haver fet aquella acusació sols per ira i no perquè fos veritat, hauria de satisfer una pena pecuniària de deu sous.³³

G. ALTRES QÜESTIONS.

Introduïm aquí dos supòsits de fet que, tal vegada, en l'època actual rebrien diferent tractament; tanmateix, pel caràcter punitiu que se'ls aplica, crec que s'han de referir.

1. *Del deure de nodrir els fills:*

El capitulat que examinem imposava el deure a tota mare de nodrir els seus fills, i especialment quan es tractés de nounats (en usar l'expressió de *creatura*) prohibint-se abandonar-los (en qualsevol casa, particular o d'institucions benèfico-caritatives). Si s'incomplia aquesta norma, s'imposava a la mare culpable una pena d'infamació pública: fer-la passejar tota nua pels carrers i places del lloc, per a després seguir tenint cura del seu fill.³⁴

32. Cap. xix de La Torre de L'Espanyol:

De pacefficar iniuries,

Totes les iniuries e mals feyts e dans donats, fets entre los habitants del dit lloch, puyxen entre si adobar, pacifficar e avenir, ans que clam ne sia fet a la Cort, ab intervenció, empero del batle, e encara apres de fet lo clam, salvat tostemps lo dret del senyor.

Coincideix amb el VIII d'Horta.

El dret del senyor seria l'anomenat *Terç de la Cort*, és a dir, el preu o les taxes a satisfer per la intervenció de la Cort, equivalents a la tercera part del valor de les obligacions pecuniàries imposades al vençut, o del deute executat per aquella sobre els béns del deutor demandat, o de la pena pecuniària imposada.

33. Cap. xvi de La Torre de L'Espanyol:

De follia criminal,

Item, si algu a altri follia criminal dira, e aquell a ell provar no pora o no voldra, o jur ell en presentia de la Cort que, de aquell a qui la iniuria sera dita, per sacrament que aquella follia per ira li dix, e no per veritat que de aquell sabes, pac per pena a la Senyoria deu sous. E aço haja a jurar e a dir en lo dia que la demanda en Cort contra ell sera feta o possada.

34. Cap. cix de La Torre de L'Espanyol:

De fembra que leix sa creatura,

Mas, si nulla fembra gitara ni leixara sa creatura a porta de negu o porta d'esglesia, ni en altra plaça, derencint aquella creatura que no la vulla nodrir, sia pressa e tota nua corregue per les places de la vila; e apres sia tenguda de nodrir sa creatura.

2. Del frau en el pes del pa:

Així mateix, i referint-se únicament a les flaqueres (com si sols les dones estessin encarregades de la venda del pa), fet el pa i abans de posar-se a la venda, hauria de ser reconegut i comprovat el seu pes pel batlle i, almenys, un jurat. Aleshores, si fet el reconeixement, es trobés un pa amb un pes inferior a les tres fogaces, seria confiscat per a donar-lo en caritat, i s'imposaria a la flaquera una multa de cinc sous. La mateixa sanció s'aplicaria si el frau es repetís.

Però, si es reincidís una segona vegada, a més de la pèrdua de la peça de pa afectada, la sanció pecuniària s'elevaria a trenta sous, i en el cas que no es satisfés aquesta quantitat, la flaquera hauria de complir una altra pena de caràcter infamatori: pujar al castell (d'Ascó), per a exposar-se (suposem que en una sala determinada) tota nua, excepte amb un drap sobre la cintura, des de l'hora terça fins al migdia.³⁵

JOSEP SERRANO I DAURA

---

35. Cap. LVI de La Torre de L'Espanyol:

De les flaqueres,

Item, ordena que'l pa de les flaqueres sia perrat per lo batlle ab los jurats, ensemps, o ab la un d'aquells; e si sera trobat de menys de tres fogaces, sia franch e donat per amor de Deu, e pach sinsh sous a la Senyoria. E si sera trobat de menys per dues vegades mes de tres fogaces, pach per pena sinch sous a la Senyoria, e lo pa, aixi mateix, franch e dat per amor de Deu. E si semblantment sera trobat la tercera vegada, lo pa sia franch e dat per amor de Deu, e a la Senyoria pach per pena la flaquera trenta sous. E si los trenta sous no vol pagar, puig al castell, e estigua allí nua, salvo un drap que tinga entorn les anques, de tercia tro a migdia.

Aquest capítol es correspon amb el xxiv d'Horta, el qual en referir-se també a la flaquera, no al·ludeix a la fogaça en particular (com a mesura de pes), i canvia les sancions: la primera vegada, es reduiria a una amonestació; la segona, suposaria, almenys, la pèrdua del pa fraudulent; i la tercera, podria optar-se entre pagar una multa de cinc sous o ser portada al castell.